

İMAM EBU'L-MUİN EN-NESEFİ

Zekerya Sarıbulak

Van Yüzüncüyıl Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi

Özet

İmam Ebu'l-Muin en-Nesefî, Matürîdî kelam ekolünün en önemli kelimcilerinden biri ve *Tabsira* adlı eseri ise ekolde daha sonra telif edilmiş eserlere kaynaklık etmiştir. Ancak bu kadar önemli bir kelimci olmasına rağmen hak ettiği gibi tanındığı/bilindiği söylenemez. Biz bu çalışmamızla kendisi, eserleri, hocaları ve öğrencileri hakkında bilgi vermeye çalışacağız. Böylece bu çalışmayla önemli bir eksikliği giderebileceğimize inanmaktayız.

Anahtar kelimeler: Ebu'l-Muin, Nesef, Matürîdîlik

Abstract

Imam abu'l-Al en-Nasafi, he is one of the most important kalamist in Maturidi sect, and his masterpiece *Tabsira* also in masterpiece in this sect. But he isn't known although he is an important kalamist. We will try to give information about his teachers, his works and his students. So we believe that we will solve some problems with this work.

Key Words: Ebu'l Muin, Nesef, Maturidism.

Giriş

Ebu'l-Muin en-Nesefî, İmam Ebu Mansur el-Matürîdî örneğinde olduğu gibi, tarih, makalat ve milel-nihal türü eserlerde hak ettiği şekilde, kendisinden söz edilmemiştir. Kendisinden söz eden eserlerde ise doyurucu bilgi bulunmamaktadır. Silsilede Ebu'l-Muin künyesiyle bilinen birisinin varlığı, bazen kendisiyle karıştırılmıştır.¹ Aynı zamanda dedelerinden biri olan Mekhul b. Fadl'ın Kerrami fırkasının öncüsü Muhammed b. Kerram'a olan öğrenciliği sebebiyle, müsteşrik Louis Massignon tarafından, Keramiyye fırkasına mensup bir âlim olarak da verilmiştir.²

Bize göre Matürîdî mezhebinin en önemli eserlerinden addedilen *Tabsiratu'l-Edille fi Usuli'd-Din* gibi önemli bir eseri telif eden Ebu'l-Muin en-Nesefî'nin hak ettiği şekilde bilinmemesi, Matürîdî mezhebinin de önemli bir tarafının muğlak kalması demektir. Dolayısıyla onun hakkında yapılacak bir araştırma sadece onu tanıtmakla kalmayacak aynı zamanda İslam Mezhepleri Bilimi açısından adı geçen mezhebin anlaşılmasına önemli katkı

¹ Yavuz Yusuf Şevki, "Ebu'l-Muin en-Nesefî, *DİA*, XXXII, 568-569. ANKARA.

² Yavuz, *a.g.m.*, 569.

sağlayacaktır. Çünkü Nesefî, İmam Ebu Mansur el-Matürîdî’den sonra Matürîdîliğe en büyük katkı sunan kelamcı olarak görülmektedir.

1.ŞAHSİ KİMLİĞİ

Ebu’l-Muin en-Nesefî, Nesef şehrine nisbet edildiği için Nesefî nisbesiyle bilinmektedir. Nesef, Semerkand ve Ceyhun nehri arasında kalan büyük bir şehirdir. Daha önce “Nehşeb” adıyla bilinirdi. Bu şehirde ilmin her konusunda âlim yetiştiği için Nesefî künyesiyle bilinen birçok âlim bulunmaktadır. *el-Akâidu’n-Nesefiyye*’nin sahibi Ömer Nesefî (537/1142), Ebu’l-Berekat Abdullah b. Ahmed b. Mahmut, dördüncü dedesi Mekhul b. Fadl (318/930) ve birçok âlim daha zikredilebilir.

Nesefî’nin soy kütüğünde Mekhul b. Fadl tanınmış bir âlim olduğu için kendisi de ailenin diğer fertleri gibi Mekhulî nisbesiyle bilinir.

Ondan söz eden eserlerde doğum yeri ile ilgili bir şey zikredilmemiştir. Sadece Nesef şehrine mensup olduğu bilinir. Bundan dolayı Nesef’te doğmuş olması muhtemeldir. Zirikli’nin dışında hiç kimse doğum tarihiyle ilgili bir şey zikretmez. İbn Kutluboğa onun ölüm tarihini 508/977 olarak verir. Ve yetmiş yaşında iken vefat ettiğini söyler. Buna göre 438/1047 de doğmuştur.¹

Ebu’l-Muin Meymun b. Muhammed b. Muhammed b. Mu’temid en-Nesefî, (438/1047) meşhur din âlimlerinin yetiştiği bir aileye mensuptur. Künyesi bazı müelliflerce Ebu’l-Main şeklinde okunmuşsa da doğrusu Ebu’l-Muin’dur. Üçüncü dedesi Muhammed de Ebu’l-Muin künyesiyle anıldığı için bazı kaynaklarda onunla karıştırılmıştır. Bu künyeden dolayı bazı biyografî kitapları, kendisine ait olan eserleri Ebu’l-Muin Muhammed’e isnad etmektedirler.² Öğrenimine dair bilgi bulunmamaktadır. Semerkand ve Buhara’daki Matürîdî-Hanefî âlimlerinden, özellikle Nesefî nisbesini taşıyanlardan tahsil görmüş olmalıdır. Kaynaklarda babası ve dedesinin Hanefî mezhebine hizmet eden âlimlerden olduğu belirtilir.³

Ebu’l-Muin en-Nesefî’nin soy kütüğünde isimleri geçen kişiler hakkında değişik görüşler mevcuttur. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi soy kütüğünde ihtilafı olan kişilere değinmez. Yalnızca

¹ İbn Kutluboğa, Ebu’l-Adl Ziyaüddin Kasım, *Tacu’t-Teracim*, Dımaşk, 1992, 78.

² Şirvanî, Refi’ü’d-Din, *Tabâkâtu Ashâbu’l-İmâm el-Azam*, Mahtut, Daru’l-Kutubu’l-Misriyye, No, 843, Varak No: 43.; Kınalızade, *Tabakatu Hanefiyye*, Mahtut, Daru’l-Kutubi’l-Misriyya, No, 135. Varak No: 13. (Mektebetü’ş-Şamile’den temin edilmiştir.)

³ Yavuz, *a.g.m.*, 568.

üç kişi zikredilmiş olup ileriye gidilmemiştir.¹ Bazı yazma eserlerde, soy kütüğü sekiz başa kadar çıkılır.² Hüseyin Atay ise soy kütüğünde beş başa kadar sayar. Ona göre Ebu'l-Muin Meymun b. Muhammed b. Muhammed b. Mu'temid b. Ebi Muti' Muhammed (Mekhul) b. Fadl Neseфи'dir.³ Atay yalnızca adı geçen beş başı vermesine rağmen, soy kütüğünün yedi başa kadar doğru olduğunu söyler. Bunu Zehebi'nin "*Siyeru Alam'in-Nubela*" adlı eserinde Mustağfiri'nin "*Tarih-i Neseфи*"ine dayanarak ileri sürdüğü "Ebu Muti' Neseфи'nin asıl adı Muhammed b. Fadl olup Mekhul onun lakabıdır" şeklindeki kayda dayandırmaktadır. Atay devamla, "işte bunu bilmeyenler Mekhul'u Muhammed'in babası zan etmiş olmalı ki, Muhammed Mekhul'u Muhammed b. Mekhul şeklinde anlamışlardır. Bu, Ebu Muti' Muhammed (Mekhul) H. 318'de vefat ettiğine göre ve bunun Ebu'l-Muin Neseфи'nin dedesi olduğu zikredildiğine göre H. 438 de doğan Ebu'l-Muin ile dedesi arasında yüz küsur sene olduğu görülüyor."⁴ demektedir. Anlaşıldığı kadarıyla Atay Ebu'l-Muin Muhammed'i Neseфи'nin dedesi olarak verir. Dede ile torun arasında yüz küsur sene olmasını mümkün görmemektedir. Dolayısıyla ona göre, soy kütüğünde geçen Ebu Muti' Muhammed Mekhul b. Fadl'dır. Bu durumda Ebu Muti'in adı Muhammed'dir. Lakabı Mekhul'dur.

Ancak Atay'ın verdiği bu soy kütüğüne göre, kendisinin de doğru bulduğu soy kütüğünden bir isim düşmektedir. Çünkü buna göre, Ebu Muti' Muhammed Mekhul bir isim olarak Neseфи'nin üçüncü dedesi olarak geçmektedir. Ancak soy kütüğü sıralamasını yapan bütün eserlerde dördüncü baş Ebu Muti' Muhammed'den sonra gelen Mekhul görülmektedir. Şayet Atay'ın kabul ettiği gibi Mekhul lakap ise üçüncü, isim ise dördüncü sırada olur. Görüldüğü gibi her halükarda soy kütüğünde zaman diliminin yüz küsur sene olması mümkündür. Dolayısıyla sadece bu zaman dilimine dayanarak Mekhul'un lakap görülmesi uygun bir yaklaşım olmadığı düşünülmektedir.

İbn Kutluboğa, Mu'temid olarak bilinen üçüncü dedenin ismini Said olarak verir.⁵ Zirikli ise Ma'bed olarak verir.⁶ Ancak bu ismin

¹ Yavuz, a.g.m., 568.

² Hüseyin Atay, "Önsöz" Nesfi *Tabsiratu'l-edille fi Usuli'd-Din*, I, 8.

³ Hüseyin Atay, "Önsöz" *Neseфи Tabsira*, I, 8.

⁴ Hüseyin Atay, "Önsöz" *Neseфи Tabsira*, I, 9.

⁵ İbn Kutluboğa, Kasım el-Hanefi, *Tâcu't-Terâcüm fi Tabakâti'l-Hanefiyye*, Bağdat, 1962, 78.

⁶ Zirikli Hayrettin, *el-A'lam*, Cidde, VIII, 301.

değişik anlaşılmasının nedeninin Arapça yazılış biçiminden kaynaklandığı kuvvetle muhtemeldir.

Kefevî, Ebu'l-Muin'in tercümesini yaparken, Meymun b. Muhammed b. Muhammed Mu'temid b. Ahmed¹ olarak verir. Ancak burada geçen Ahmed, Ebu'l-Muin Nesefî'nin nesep silsilesinde bulunmaz. Bu Ahmed, Mu'temid b. Muhammed'in kardeşidir. Ebu'l-Bedi' Ahmed olarak bilinir.²

Bazı kaynaklarda, ikinci dede olan Mu'temid'den sonra ikinci bir Muhammed ismi daha verilir.³ Bu da uzak bir ihtimal olarak görülmektedir. Çünkü tercüme kitapları Mekhul'un tercümesini yaparken, onu Ebu'l-Muin Muhammed'in babası, Ebu'l-Bedi' Ahmed'in dedesi olarak verir.⁴ Aynı eserler, Ebu'l-Muin Muhammed için tercüme yaparken, o babası Mekhul'dan rivayette bulunmuş ve oğlu Ebu'l-Bedi' Ahmed'de kendisinden rivayette bulunmuştur demektedirler. Yukarıda da geçtiği gibi Ebu'l-Bedi' Ahmed, Mu'temid'in kardeşidir. Ebu'l-Bedi' Ahmed b. Muhammed b. Mekhul olarak tespit edildiğine göre, kardeşi olan Mu'temid ise b. Muhammed b. Mekhul olarak tespit edilmiş bulunmaktadır. Sonuç olarak Mu'temid'den sonra Muhammed adında bir kişi bulunmaktadır. Burada ikinci Muhammed olarak verilen ismin yanlışlıkla yazıldığı kanaatindeyiz.

Bize göre Nesefî'nin nesebindeki ihtilaflara, Sem'anî'nin *Ensabu'l-Arap* adlı eserinin verdiği karışık bilgiler sebebiyet vermiştir. Çünkü Sem'anî, Mekhulî'yi zikrederken şöyle bir ifade kullanır: "Ebu'l-Bedi' Ahmed b. Muhammed b. Mekhul Ebu'l-Fadl el-Mekhulî, babası Ebu'l-Muin el-Mekhuli (Muhammed) den rivayette bulunmuş der ve daha sonra: Onun kardeşi Ebu'l-Meali Mu'temid b. Muhammed b. Mekhul el-Mekhuli, dedesi Ebu'l-Muin'den rivayette bulunmuş⁵ demektedir. Görüldüğü gibi Sem'anî, açıkça Mu'temid'i, Ebu'l-Muin Muhammed b. Mekhul'un oğlu olarak verir. Devamla dedesi Ebu'l-Muin'den rivayette bulunmuş diyerek bu defa Mu'temid'i, Ebu'l-Muin Muhammed'in torunu olarak vermiştir. Bununla beraber, Ebu'l-Bedi' Ahmedî, Mu'temid'in kardeşi olarak da

¹ Kefevî, Mahmut b. Süleyman, *Kitabu A'lamu'l-Ahyar min FukahaiMezhebi Numan el-Muhtar*, Mahtut, Dar Kutubi'l-Mısriyye 196.

² Leknevî, Ebu'l-Hasenat Muhammed Abdulhay b. Muhammed, *el-Fevaidi'l-Behiyye fi Teracimi'l-Hanefiyye*, Kahire, 1906. 40.

³ Kuraşî, Ebu Muhammed Muhyeddin Abdulkadir b. Muhammed, *el-Cevahiru'l-Mudiyye fi Tabakati'l-Hanefiyye*, Cize 1993, II,189.

⁴ Taşköprüzade Ebu'l-Hayr İsamuddin Ahmet Efendi, *Miftahu's-Saede*, Kahire, 1968, II,60.

⁵ Sem'anî, Abdülkerim Ebu Said, *Ensâbu'l-Arab*, Hecer, 1916, 41.

verir. Daha sonra Ebu'l-Bedi'den söz ederken, Ebu'l-Muin Muhammed'i onun dedesi olarak verir.

Bize göre ihtilaflar göz önüne alındığı takdirde soy kütüğünün, “Ebu'l-Muin Meymun b. Muhammed b. Muhammed b. Mu'temid b. Muhammed b. Mekhul b. Fadl en-Nesefi” şeklinde olduğu anlaşılacaktır.

2. ESERLERİ

Ebu'l-Muin en-Nesefi'nin nesep bilgisinde olduğu gibi kendisine nispet edilen bazı eserlerin aidiyeti hakkında da ihtilaf bulunmaktadır. Dolayısıyla kendisine nispet edilen eserlerin listesi tam açıklığa kavuşmamıştır.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde kendisine sekiz adet eser isnat edilir. *Tabsiratu'l-Edille fi Usuli'd-Din* adlı eseri tahkik eden Hüseyin Atay ise altı adet eseri zikreder.

Tabsiratu'l-Edille fi Usul'd-Din: Kelam'a dair en hacimli eseri olup bilgi teorisi, âlemin yaratılması, Allah'ın varlığı ve sıfatları konularını ele alır. Kendisinden söz eden eserler Tabsira'nın sahibi diyerek söze Kitap önce Muhammed el-Enver Hamid İsa Abduzzahir tarafından tahkik edilmiş (doktora tezi, 1397/1977, Camiatu'l-Ezher), daha sonra Claude Salame (Dımaşk 1993) ve ilk cildi Hüseyin Atay (Ankara 1993) ikinci cildi Hüseyin Atay ve Şaban Ali Düzgün (Ankara 2003) tarafından yayınlanmıştır.

et-Temhid fi Kavâidi't-Tevhid: *Tabsiratu'l-Edille*'nin bir özeti mahiyetindedir. Habibullah Hasan Ahmed (Kahire 1986) ve Abdulhay Kabil (Kahire 1987) tahkikli neşretmişlerdir.

Bahrü'l-Kelâm: Müellifin gençlik döneminde yazdığı muhtasar bir kelam kitabıdır. Ehl-i Sünnetin kelamî görüşlerini açık bir şekilde savunur. Bu eserde muhalif fırkaların görüşlerini de verir ve delilleriyle çürütmeye çalışır. Bu eserde delil olarak Ahad haberleri, diğer eserlerine nazaran daha fazla kullanır. Veliyuddin Muhammed Salih el-Ferfur (Dımaşk, Daru'l-Ferfur 2000) tahkikli neşredilmiştir.

el-İfsad li-Hudei Ehli'l-İlhad: Batıniyye'nin, muhattaplarını etkilemek amacıyla kullandığı yöntemleri (hiyel) eleştiren bir eserdir.¹

İzâhu'l-Mehacce Li Kevni'l-Akl-i Hücce: Ebu'l-Muin Nesefi, bu eserini *et Temhid li Kavâidi'Tevhid* adlı eserinin, İsbatu Keramati'l-Evliya Faslı'nın sonunda zikretmiştir. Buraya kadar isimlerini verdiğimiz bu eserlerin aidiyeti hakkında her hangi bir ihtilaf bulunmamaktadır.

¹ Yavuz, a.g.m., XXXII, 570.

Şerh ala Câmiu'l-Kebir: Câmiu'l-Kebir, Muhammed b. Şeyban'a ait fikh'a dair bir eserdir. Kâtip Çelebi *Keşfu'z-Zunun*'da, bu kitabın şerhi olan *Şerh ala Câmiu'l-Kebir*'i kendisine isnat eder. Hüseyin Atay, “*Keşfu'z-Zunun*'da Kâtip Çelebi bunu iddia etmiştir diyerek, ondan sonra gelenlerin bunu ondan aldıklarını” söyler.¹ Atay, bu eserin Neseî'ye aidiyetine şüphe ile yaklaşır. Bu şüphesini de, *Keşfu'z-Zunun*'da bu eserin Evhaduddin adında birisine nispet edildiğine dair bir kavle bağlamaktadır.

Ancak sadece bu bilgiye dayanarak esere şüphe ile yaklaşmanın doğru olmayacağı kanaatindeyiz. Bu isimlendirme (Evhaduddin) örneği, birçok eserde musannifi övmek ve yüceltmek amacıyla kullanılmaktadır. Kaldı ki; Evhaduddin gibi kelimelerin, lakap olarak kullanıldığı bilinmektedir. Musanniften sonra öğrencileri veya müstensihler tarafından bu tür lakapların yakıştırılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Dolayısıyla sadece Evhaduddin kelimesinden dolayı eserin aidiyetini şüpheli bulmak isabetli değildir.

Menâhicu'l-Eimme: Fıkıh ve Usulüne dairdir.² Hüseyin Atay, Bu esere sadece *Keşfu'z-Zunun* ve *İzâhu'l-Meknun*'da rastlıyoruz demektedir. Ona göre kelimelerde usul-i fıkıh yazma geleneği var ve bu sebeple eser ona ait olabilir.³ Ancak Atay'ın, “Kelimelerde usul-ü fıkıh yazma geleneği mevcuttur” şeklindeki bir tespiti ile *Şerh ala Camiu'l-Kebir* adlı eser hakkında, “fıkıh'ta ihtisaslaşmış bir eser verdiği çok şüphelidir” şeklindeki başka bir tespitiyle çelişmektedir. Çünkü kelimeler, usul-i fıkıh'a dair eser yazacaksa, özellikle fıkıh'ta derin bir bilgiye sahip olması gerekmektedir. Öyle ise sadece bunlara dayanılarak bu eserlerin Neseî'ye aidiyetlerinin şüpheli olduğuna karar verilmesi doğru değildir.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinde, *Şerhu Te'vilâtu'l-Kur'ân* olarak Alâaddin es-Semerkindi'ye nispet edilen eserin de Neseî'ye ait olduğu geçmektedir.⁴

Necmuddin Ömer en-Neseî'ye ait olduğu bilinen *Akâid en-Neseîyye* her ne kadar Ömer Neseî tarafından te'lif edilmiş olsa dahi, *Tabsiratu'l-Edille*'nin bir özeti olması hasebiyle aslında bu eserin muhtevası da kendisine ait olarak görülmelidir.

¹ Atay, “Önsöz” *Neseî Tabsira*, I, 10.

² Yavuz, a.g.m., XXXII, 570.

³ Atay, “Önsöz” *Neseî Tabsira*, I, 10.

⁴ Yavuz, a.g.m., XXXII, 571.

3. HOCALARI

Ebu'l-Muin en-Nesefti'nin öğrenim hayatı ve hocaları ile ilgili fazla bir şey bilinmez. Sadece *Kitabu'l-Âlim ve'l-Mutealim*'i babası Muhammed'den rivayet ettiği bilinir. Bu da babasının kendisine hocalık yapabilecek kadar ilim sahibi olduğunu göstermektedir. Ancak kaynaklar, diğer Hanefi âlimler gibi babası hakkında da suskun kalmıştır.

Kaynaklarda, Nesefti'nin nerede ve kimlerden ilim tahsil ettiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bölgede, Semerkand ve Buhara gibi çok önemli iki ilim merkezi bulunmasına karşın buralarda ilim tahsil ettiğine dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Ancak, Nesefti'nin ailesi hakkında fazla bir şey bilinmemesine rağmen, bu aile efradının ilimde söz sahibi oldukları bilinmektedir. Özellikle silsile de dördüncü kişi olarak bilinen dedesi Mekhul b. Fadl en-Nesefti âlim ve musanniftir. Muhammed b. Kerram'ın öğrencisi Yahya b. Muaz'a öğrencilik yapmıştır. Ebu İsa Tirmizi, Muhammed b. Eyyüp er-Razi, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel ve Ebu Süleyman el-Cüzcani'den hadis rivayet etmiştir.¹ Mekhul, Hanefi fukahâsından ve dördüncü tabakadandır. Eserleri arasında fıkıh'ta te'lif edilen, *Kitâb eş-Şua'* bulunmaktadır. Ayrıyeten *Kitab fi Fazli Süphânellah, Lü'lüyyât, er-Red ala'l-Bida'* ve *er-Red ala Ehli'l-Bida' vel'Ehvâ* adlı eserlerde kendisine isnad edilir.² Nesefti'nin üçüncü dedesi Ebu'l-Muin Muhammed'in, babası Mekhul'dan hadis rivayetinde bulunduğu zikredilir.³ İkinci dedesi olan Mu'temid b. Muhammed b. Mekhul ise babası Ebu'l-Muin Muhammed'den rivayet'te bulunduğu ve Ebu Sehl el-İsferaini'den *Kitâbu Ahbârı-Mekke* adlı eseri rivayet ettiği söylenir.⁴

Görüldüğü gibi Nesefti'nin ailesinde, ilimde söz sahibi olan âlimler bulunmaktadır. Dolayısıyla Nesefti'nin bu durumda olan ailesinden ilim tahsil ettiği kuvvetle muhtemeldir.

Nesefti'nin yetiştirdiği öğrencilerinin çoğu, yaşadıkları dönemde, kendi alanında ün salan çok önemli şahsiyetlerdir. Birçok öğrenci yetiştirdiği bilinmekle beraber, kaynaklarda isimlerine ulaştıklarımız bunlardır.

¹ Ahmet, "Mukaddime" *Nesefti Temhid*, 32.

² Üzümlü İlyas, "Mekhul b. Fadl en-Nesefti" *DİA*, XXXII, 570-571.

³ Kınalızâde, *Tabakatu'l-Hanefiyye*, Mahtut Daru'l-Kutubi'l-Mısriyye, V. 44.

⁴ et-Temimî, Takyeddin b. Abdulkadir el-Gazi, *Tabakatu's-Seniyye fi Teracimi'l Hanefiyye*, Riyad 1983, IV,178.

4. ÖĞRENCİLERİ

Necmuddin Ebu Hafs Ömer b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed b. İsmail b. Muhammed b. Ali b. Lokman en-Neseî es-Semerkandî: Hanefî fıkıh bilginidir. Her konuda eser vermiştir. Tefsir, Hadis, Lügat, Edep, Kalam ve Tarih gibi alanlarda eser vermiştir. Yaklaşık yüz adet eseri vardır. Bunlardan *El-Akâidu'n-Neseîyye*, *el-Kand fi Tarihi Ulema-i Semerkând* ve *en-Necâh fi Şerhi Ahbâr'i-s-Sahhâh* gibi çok önemli eserleri de vardır.. Müftü's-Sakaleyn lakabıyla meşhur olmuştur. Neseî'te doğmuş, 537/1142 de Semerkand'da vefat etmiştir.

Ebu Bekir Alauddin Muhammed b. Ahmed b. Ebu Ahmed es-Semerkandî: *Tuhfetu'l-Fukahâ*'nın sahibidir. Ebu'l-Muin Meymun b. Muhammed'den ders almıştır. *Kitabu'l-Lubâb fi'l-Usul* adında bir eseri vardır. Büyük âlim olan kızı Fatma'nın hocasıdır. 575/1155 civarında vefat etmiştir.

Ebu Bekir b. Mes'ud b. Ahmed Alauddin eş-Şaî el-Hanefî: Meliki'l-ulema lakabıyla tanınır. Halep'e yerleşti. *Sultânu'l-Mubin fi Usuli'd-Din* adlı eseriyle birlikte başka eserleri de mevcuttur. 578/1182 de Halep'te vefat etmiştir.

Ebu Muzaffer İsmail b. Adiy b. Fazl b. Ubeydullah et-Talekenî: Fakih bir zattır. Faziletli ve fetva mercii idi. 540/1145 dolaylarında vefat etmiştir.

Ahmed el-Pezdevî: Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin b. Abdulkerim b.Musa b. Abdullah b. Mücahid b. Ebu'l-Yusr. Buharalıdır. Kadı es-Sadr olarak tanınır. H. 481-482 civarında Buhara'da doğdu 542/1147 de Serahs'ta vefat etti. Buhara'ya götürülerek defnedildi.

Ebu'l-Hasan el-Belhî: Ali b. Hasan b. Muhammed b. Ebu Cafer Ebu'l-Hasan el- Belhî: Abid ve zahid bir şahıstır. Burhanu'l-Belhî olarak tanınır. 548/1153 de vefat etmiştir.

Ebu'l-Feth Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Halmî: 470/1078 de doğdu. Buharada bir müddet kalarak Neseî'den ders aldı. 547/1152 de vefat etti.

Abdurreşid b. Ebu Hanife Nu'man b. Abdurrazık b. Abdullah el-Velvalicî el-Kadı: Hanefî fakihidir. Zahiruddin ve Ebu'l-Feth künyeleri ile bilinir. 467/1075 de Velvalicî'te doğdu. Belh ve Semerkand'da bulunan eğitim kurumlarında ders gördü. 540/1145 senesinde vefat etti. Fıkıh'ta te'lif edilen *Emali* adlı eserin sahibidir.

Mahmud es-Sağircî: Mahmud b. Ahmed b. Ferec b. Abdulaziz es-Sağircî es-Sufdî Ebu'l-Mehamid: 480/1088 yılında doğdu. Babasından fıkıh eğitimi aldı. Kendi hattı ile birçok kitap

yazdı. Semerkand'da hadis dersleri verdi. Sem'ani kendisinden hadis almıştır. 560/1165 li yıllarda vefat etmiştir.

Ali b. Hüseyin b. Muhammed el-Belhi es-Seklekindî: Bir müddet Dımaşk'ta bulundu. Buharada İmam Abdulaziz b. Ömer b. Mazze'den ders aldı. Dımaşk'ta Ebu'l- Muin el-Mekhuli'den hadis rivayet etti. 547/1143 de Halep'te vefat etti.¹ Habibullah Hasan Ahmed, bu öğrencisinin Dımaşk'ta Ebu'l-Muin el-Mekhuli adında bir şahıstan Hadis rivayet ettiğini yazmaktadır. Ancak verdiği isimle ilgili bir açıklama yapmamaktadır. İmam Ebu'l-Muin en-Nesefî de bilindiği gibi Mekhuli nisbesi ile anılmaktadır. Ancak Nesefî'nin Dımaşk'a gittiğine dair bir bilgi veya belge bulunmamaktadır.

İmam Ebu'l-Muin en-Nesefî'nin yetiştirdiği öğrencileri ve eserlerinin isim listesi göz önüne alındığında, ilimde derecesinin yüksekliği görülmektedir. Dolayısıyla Hanefî/Mâtürîdî geleneğe katkısı çok önem arz etmektedir.

Sonuç

Ebu'l-Muin en-Nesefî, Semerkand şehri ve Ceyhun nehri arasında kalan Nesef şehrine nispet edilmesine rağmen eserlerde doğum yeri ile ilgili bir şey zikredilmemektedir. Sadece Nesef şehrine mensup olduğu bilinir. Bundan dolayı Nesef'te doğmuş olabilir. Doğum tarihi 438/1047'dir.

Künyesi bazı müelliflerce Ebu'l-Muin şeklinde okunmuşsa da doğrusu Ebu'l-Muin'dir. Üçüncü dedesi Mu'temid de aynı künye ile anılmaktadır. Dolayısıyla bazı biyografi kitapları, kendisine ait olan eserleri Ebu'l-Muin Muhammed'e isnat etmektedirler. Öğrenimine dair bilgi bulunmamaktadır. Semerkand ve Buhara'daki Mâtürîdî-Hanefî âlimlerinden, özellikle Nesefî nisbesini taşıyanlardan tahsil görmüş olmalıdır. Babası ve dedesi de Hanefî mezhebine hizmet eden âlimlerdendir.

Tarih, makalat ve milel-nihal türü eserler kendisiyle ilgili doyurucu bilgi vermez. Dolayısıyla nesep bilgisi etrafında birçok ihtilaf meydana gelmiştir. Fakat yaptığımız araştırma sonucunda vardığımız kanaate göre nesep bilgisi "Ebu'l-Muin Meymun b. Muhammed b. Muhammed b. Mu'temid b. Muhammed b. Mekhul b. Fadl en-Nesefî" şeklindedir.

Tabsira, et-Temhid ve *Bahru'l-Kelam* gibi önemli kelim eserlerini telif etmiştir.

¹ Ahmed, "Mukaddime" *Nesefî Temhid*, 34-42.

Hocaları ile ilgili bir şey bilinmez. Öğrencileri ise Ömer en-Neseî ve Alaaddin es-Semerkindî gibi çok önemli şahsiyetlerden oluşmaktadır.

Bütün bunlar göz önüne alındığı takdirde, İmam Ebu'l-Muin en-Neseî'nin, Matüridî mezhebinin sistematik bir duruma gelmesinde çok önemli katkılar sunduğu söylenebilir.

Result

Ebu'l-Muin en-Nasafî, They can not say anything about his city although we are know that he is from Nasaf, between Samarkand city and Ceyhan river. We only know that he is from Nasaf. Therefore may be he is born in Nasaf. His date of birth is 487/1047.

His appolation has been read Ebu'l-Muin by some authors but the right one is Ebu'l-Muin. His third Grandfather also known with this appolation. Therefore some biography books tell that his works is belong to Ebu'l-Muin Muhammed. There is no information about his student period. We think that he should take lesson teachers who is Nasafi. His father and grandfather also served to Hanefî sect.

History, makalat and milel-nihal books don't give detail information about. Therefore some opposing views comes up about his Nasaf knowledge. But according to our work, his knowledge is a form of Ebu'l-Muin Maymun b. Muhammed b. Muhammed b. Mu'temid b. Muhammed b. Makhul b. Fadl en-Nasafi

Tabsira, et-Tamhid and Bahru'l Kalam are important books.

We know nothing about his teachers. But his students are famous: Omar en-Neseî and Alaaddin es-Samarkandi.

If we know all of these, we can say that he has a lot of effort to Maturidi sect to being systematic.

Kaynakça

et-Temimî, Takyeddin b. Abdulkadir el-Gazi, *Tabakatu's-Seniyye fi Teracimi'l-Hanefiyye*, Riyad 1983.

Hüseyin Atay, "Önsöz" Nesî *Tabsiratu'l-edille fi Usuli'd-Din*, Ankara 2004.

Ibn Kutluboğa, Ebu'l-Adl Ziyauddin Kasım, *Tacu't-Teracim*, Dımaşk, 1992.

Ibn Kutluboğa, Kasım el-Hanefî, *Tâcu't-Terâcüüm fi Tabakâti'l-Hanefiyye*, Bağdat, 1962.

Kefevî, Mahmut b. Süleyman, *Kitabu A'lamu'l-Ahyar min FukahaiMezhebi Numan el-Muhtar*, Mahtut, Dar Kutubi'l-Misriyye, Kahire.

- Kınalızâde, *Tabakatu'l-Hanefiyye*, Mahtut Daru'l-Kutubi'l-Mısriyye, V. 44.
- Kuraşî, Ebu Muhammed Muhyeddin Abdulkadir b. Muhammed, *el-Cevahiru'l-Mudiyye fi Tabakatu'l-Hanefiyye*, Cize 1993.
- Leknevî, Ebu'l-Hasenat Muhammed Abdulhay b. Muhammed, *el-Fevaidi'l-Behiyye fi Teracimi'l-Hanefiyye*, Kahire, 1906.
- Sem'anî, Abdulkерim Ebu Said, *Ensâbu'l-Arab*, Hecer, 1916.
- Şirvanî, Refiu'd-Din, *Tabâkâtu Ashâbu'l-İmâm el-Azam*, Mahtut, Daru'l-Kutubu'l-Mısriyye, No, 843, Varak No: 43.; Kınalızade, *Tabakatu Hanefiyye*, Mahtut, Daru'l-Kutubi'l-Mısriyya, No, 135. Varak No: 13. (Mektebetu'ş-Şamile'den temin edilmiştir.)
- Taşköprüzade Ebu'l-Hayr İsamuddin Ahmet Efendi, *Miftahu's-Saede*, Kahire, 1968.
- Üzüm İlyas, "Mekhul b. Fadl en-Nesefî" *DİA*, Ankara.
- Yavuz Yusuf Şevki, "Ebu'l-Muin en-Nesefî, *DİA*, Ankara.
- Zirikli Hayrettin, *el-A'lam*, Cidde.

